

Miljøverndepartementet
Postboks 8013 Dep
0030 Oslo

Vår ref.: 591/2002/171RER

Deres ref.:2002-468-1 K/Thg/tla

Oslo 18.06.2002

Høring av NOU 2002:1 Fortid former framtid – utfordringer i en ny kulturminnepolitikk

Vi viser til brev av 28.02.2002 vedr. høring av NOU 2002:1 Fortid former framtid – utfordringer i en ny kulturminnepolitikk.

Norsk museumsutvikling (NMU) slutter seg i hovedsak til de mål, strategier og virkemidler som utredningen presenterer. NMU ønsker å kommentere enkelte av de punktene som er angitt i disposisjon for høringskommentarene.

1. Utredningens mål, strategier og innsatsområder som grunnlag for en framtidsrettet kulturminnepolitikk.

Utredningen gir en god og grundig beskrivelse av rammene for dagens kulturminneforvaltning, av organisering, lovverk og internasjonale konvensjoner. Utredningen griper fatt i de utfordringene som har ligget i noe uklare roller i forvaltningen, og skisserer tiltak for bedre samordning mellom og medvirkning fra flere aktører. NMU vil særlig understreke nødvendigheten av samarbeid på tvers av departementer og sektorer.

NMU har merket seg utredningens vide definisjon av kulturminner (kap. 2.1), som legger til rette for et helhetlig kulturminnearbeid og mange tverrfaglige koblinger innen kulturminnevernet. NMU vil likevel bemerke at den vide definisjonen ikke synes å bli benyttet konsekvent gjennom hele utredningen; det blir mye fokus på bygningsvern på bekostning av andre utfordringer knyttet til andre gjenstandsgrupper som fartøyer, løse kulturminner, kulturlandskapet m.m. og til den immaterielle kulturarven.

Utredningen legger vekt på museenes rolle i det framtidige kulturminnearbeidet, og framhever spesielt rollen som formidler, kunnskapsressurs, møteplass og forvalter av antikvariske bygninger i museenes eie (kap. 7.2). NMU ser positivt på vektleggingen av kunnskapformidling, men vil tilføye at en viktig forutsetning for dette er forskning. I det hele kan det synes som at museenes sentrale rolle i en framtidig kulturminneforvaltning, særlig på forskningssiden, ikke kommer klart nok fram. Målet med den pågående museumsreformen, som ledd i oppfølgingen av St.meld. nr. 22 (1900-2000) *Kjelder til oppleving og kunnskap* med en omstrukturering av museumssektoren og sikring av faglig kompetanse på regionalt nivå, er å etablere sterkere enheter. Disse vil i neste omgang kunne inngå i et nærere samarbeid med den offentlige kulturminneforvaltningen.

Det savnes i utredningen en vurdering av hvilken rolle arkiv og bibliotek kan spille i kulturminnearbeidet, særlig som følge av etableringen av statens samordnings- og utviklingsorgan for arkiv, bibliotek og museer fra 2003.

Utredningen er svært ambisiøs, og den foreslår en rekke tiltak som krever store økonomiske ressurser. NMU savner en klarere prioritering av tiltakene med en analyse av de økonomiske konsekvensene.

2. Hvordan legge til rette for aktiv bruk og ivaretagelse av mangfoldet i kulturarven?

NMU slutter seg til de tiltak som utvalget foreslår for å skape interesse og engasjement for kulturarven, der ansvarliggjøring blant ulike aktører gjennom kompetanseheving, kunnskapsutvikling, kunnskapsspredning og formidling er sentrale nøkkelord.

NMU vil spesielt peke på utfordringer knyttet til urfolk, nasjonale minoriteter og nye innvandringsgruppers kulturminner og kulturmiljøer og gi Kulturminneutvalget honnør for å ha fokusert såvidt sterkt på samiske kulturminner og på kulturminner knyttet til de nasjonale minoritetene.

NMU er enig i at det er viktig å øke ressursene og få styrket den samiske kulturminneforvaltningen (kap. 3.4). At tiltak må ta utgangspunkt i at samiske kulturminner skal være en ressurs for befolkningen i de samiske områdene, er etter NMUs oppfatning et noe snevert perspektiv. Samiske kulturminner, materielle så vel som immaterielle, må betraktes som en ressurs for hele landet. Spesielt er dette en utfordring i formidlingssammenheng. NMU mener at det ikke påligger samiske områder eller samiske institusjoner alene å formidle samisk kultur. Generelt er det mangel på kunnskaper om samisk kultur og historie i landet, og behovet for informasjon og formidling er derfor stort.

Kulturminneutvalgets forslag om i første omgang å utforme "nasjonale mål og retningslinjer" for vern i tilknytning til de nasjonale minoritetene og den flerkulturelle utfordringen kan etter NMUs oppfatning være en god begynnelse (kap.3.4.s. 41). NMU stiller seg spørrende til den noe defensive holdningen som kommer til uttrykk ved at man i første omgang bare vil "vurdere" å verne, at det begrenses til et "minimumsantall" og bare til "objekter". NMU vil anbefale at det ikke bare vurderes å verne, men at man verner kulturminner knyttet til de nasjonale minoritetene. Etter NMUs oppfatning vil dette være en naturlig konsekvens av Rammekonvensjonen.

"Minimumsantall" er en unødvendig og uheldig begrensning som, etter NMUs oppfatning, ikke er i tråd med Norges holdning til intensjonene om ikke å legge seg på minimumsstandarder eller minstekravene i menneskerettighetene. Videre mener NMU at også *"objekter"* er en unødvendig og uheldig begrensning. De nasjonale minoritetene utgjør fem folkegrupper, dvs. fem ulike kulturer - med materielle og immaterielle komponenter - der store deler av kulturarven er i ferd med å forsvinne eller allerede er tapt. Selv om det er store variasjoner mellom de fem gruppene og innad i hver gruppe, er det behov for omfattende tiltak både i forhold til materiell og immateriell kultur - og på alle felt. Med mange hundre års historie i landet og etter fornorskingsprosessene, blir det en gigantisk utfordring å få fram de nasjonale minoritetenes kulturer, mangfold og historiske dimensjoner.

Kulturminneutvalget skriver at det er viktig at tiltak og prioriteringer skjer i samarbeid med minoritetsgruppene selv. Etter NMUs oppfatning må minoritetsgruppenes organisasjoner *også* være med når nasjonale mål og retningslinjer skal legges. Her er det en stor utfordring å sette organisasjonene i stand til å fylle sin rolle og å skape samarbeidsrelasjoner mellom organisasjonene og forvaltningen. Likeledes må minoritetsgruppene selv være med i utarbeiding av verneplaner og arealplaner. Dette forutsetter at forvaltningen nasjonalt, regionalt og lokalt har kompetanse på feltet.

NMU mener det er et stort behov for kunnskapsoppbygging på dette feltet. Det bør bygges opp et "nasjonalt kompetansenettverk" (evt. med mindre nettverk for hver enkelt minoritetsgruppe) med forvaltningen, minoritetsorganisasjonene, institusjoner, forskningsmiljøer m.m. Et slikt nettverk vil bl.a. kunne sikre et helhetlig perspektiv, samordning, samhandling, erfaringsutveksling, kunnskapsoppbygging, informasjon og internasjonal kontakt.

For å få til en utvikling av nye arbeidsmetoder, mener utvalget at det handler om å skape møteplasser mellom forskning, offentlig forvaltning og lokalsamfunnet, og å styrke samarbeidet mellom Sametinget, kommunene, samiske næringsinteresser og lokale samiske organisasjoner, omkring samisk kulturminneforvaltning og miljøforvaltning (kap. 10.4). NMU stiller spørsmål ved at Kulturminneutvalget ikke har tatt med de samiske museene i denne sammenhengen, spesielt fordi det i dag eksisterer relativt få samiske institusjoner. Spesielt etter at Sametinget overtok ansvaret for de samiske museene (fra 01.01.2002), den pågående museumsreformen og en oppgradering av de samiske museene, mener NMU at de samiske museene kan spille en vesentlig rolle for å få til nye arbeidsmetoder på dette feltet. Det tette samarbeidet mellom samiske museer og samisk kulturminnevern bør derfor videreføres.

NMU ser positivt på forslaget om å etablere et samarbeidsprosjekt mellom museumssektoren og den offentlige kulturminneforvaltningen for å vurdere muligheter og virkemidler i arbeidet med å sikre de nasjonale minoritetenes kulturarv, under forutsetning av at minoritetsorganisasjonene tas med i prosjektet.

Kulturminneutvalgets vurdering av minoritetenes plass i kulturminnevernet sammenfaller med Kultur- og kirkedepartementet i sistnevntes Miljøhandlingsplan 2001-2004. Den store utfordringen er å arbeide aktivt for å realisere intensjonene i de konvensjonene Norge har ratifisert, og dermed sikre at minoritetsgruppene kan opprettholde, gjenopplive og videreføre sine kulturelle særtrekk, få reell mulighet for å utfolde seg på egne premisser og økt deltakelse på alle nivå. Dette handler om demokrati i praksis. NMU er enig med Kultur- og

kirkedepartementet i at det haster med en bred innsats på dette feltet. For å kunne gjøre denne innsatsen, kreves det ressurser, kompetanse og informasjon.

Apropos de nasjonale minoritetenes rett til medbestemmelse: Ifølge listen over høringsinstanser er ikke utredningen sendt til høring til noen av de nasjonale minoritetenes organisasjoner. NMU vil beklage at dette ikke er gjort. Etter vår erfaring på feltet, vil dette av en del dessverre bli oppfattet som nok et overgrep. Retten til å være med på å utforme tiltak og ordninger som gjelder minoritetsgruppene selv, er nedfelt i minoritetsrettighetene. I St.meld. nr. 15 (2000-2001) Nasjonale minoriteter i Noreg heter det bl.a.: "Det er viktig at gruppene sjølve får vere med og avgjere kva for tiltak som skal prioriterast, og korleis tiltaka skal utformast. *Regjeringa ser på retten til deltaking i samfunnslivet i Noreg, og særleg på deltaking i dei politiske avgjerdsprosessane, som grunnleggjande rettar. Minoritetane sine organisasjonar har ei viktig rolle å spele her, og organisasjonane får økonomisk støtte over statsbudsjettet for å fylle denne rolla.*" (kap. 2.3)

3. Kulturminner og kulturmiljøer som grunnlag for verdiskaping

Gjennom hele utredningen påpeker Kulturminneutvalget den store samfunnsøkonomiske gevinsten av forutsigbare driftsmidler til vedlikehold av kulturminner kontra prosjektpenger til skipptak. NMU vil understreke museenes behov for å få tilført tilstrekkelige midler til vedlikehold av så vel de ca. 5 500 kulturhistoriske bygningene i museers eie som til andre deler av samlingene (kap. 7.6)

NMU støtter anbefalingen om en handlingsplan for gjennomgang, vurdering og vedlikehold av kulturhistoriske bygninger i museenes eie, i et samarbeid mellom Kultur- og kirkedepartementet og Miljøverndepartementet. Arbeidet med å lage en norsk standard for tilstandsvurderinger av fredete bygninger i regi av Norsk Allmennstandardisering og Norges Byggstandardiseringsråd vil kunne være til nytte ved tilstandsvurdering av verneverdige museumsbygg, noe NMU gjerne samarbeider med Riksantikvaren og fylkeskommunene om.

I etterkant av utredningen er et nasjonalt kulturminnefond blitt opprettet. NMU vil framheve at fondet bør knyttes opp til nasjonale prioriteringer for bevaringer av kulturminner, og bli et supplement til og ikke en erstatning for allerede eksisterende tilskuddsordninger. NMU stiller spørsmål om forvaltning av fondet, hvilke kriterier for tildeling som skal legges til grunn, og hvilke kulturminner som skal omfattes av fondet. Vil et museum, med størstedelen av inntektene fra det offentlige, kunne være søker?

5. Partnerskap og samarbeid

Det er viktig og riktig, som utvalget påpeker, at det ligger et større potensiale for utvidet samarbeid mellom museene og kulturminneforvaltningen. Dette er dels et kostnadsspørsmål, som utvalget trekker fram. Det er imidlertid også et spørsmål om konsolidering av kompetanse, styrking av fagmiljøer og nasjonal arbeidsdeling. Museumsreformen og

etablering av nasjonale nettverk føyer seg her inn som naturlige elementer i forbedringsprosessen.

Utredningen legger vekt på museenes formidlingsrolle i forhold til å øke regional og lokal bevissthet om bevaring av kulturmiljøer og kulturminner. NMU vil understreke at det er avgjørende å legge vekt på kunnskapsfremmende tiltak om kulturminnefeltet. Lokale museer i samarbeid med universitetene og universitetsmuseene, høyskolemiljøer, skoleverket, frivillige organisasjoner og kommunale og fylkeskommunale etater vil kunne bidra positivt til ny kunnskap på feltet. NMU gir sin støtte til utredningens mange tiltak som er ment å imøtekomme denne utfordringen.

Naturvitenskapelig kompetanse er nødvendig i kulturminnearbeidet. Slik kompetanse finnes i flere institusjoner, som for eksempel NINA-NIKU (Stiftelsen for naturforskning og kulturminneforskning), Direktoratet for naturforvaltning (DN) og en del naturhistoriske museer. NMU savner en diskusjon i utredningen om samarbeid og arbeidsfordeling mellom disse institusjonene. Det savnes videre en diskusjon rundt et bredere spekter av interessekonflikter, eksempelvis mellom miljøvern og kulturvern (boks 2.2)

I forbindelse med behovet for kunnskap og kompetanse innenfor skjøtsel av landskap (Boks 11.6) vil NMU gjøre oppmerksom på "Skjøtselsboka", utgitt på Landbruksforlaget, i et samarbeid mellom NMU, DN og Landbruksdepartementet.

NMU vil peke på behovet for mer utstrakt internasjonalt samarbeid innenfor kulturminnevernet. Det finnes kompetanse og vilje i museene til å delta mer aktivt i det internasjonale samarbeidet, og enkelte museer bidrar allerede. Også NMU har utviklet kompetanse på slikt samarbeid og deltar på ulike områder. NMU er også enig i at kulturminneaspektet i utviklingssamarbeidet må styrkes og er gjennom samarbeid med NORAD i ferd med å bygge opp kompetanse for slik satsing. NMU vil anbefale at det i framtidig utviklingssamarbeid satses på å bygge opp forståelse og kunnskap om sammenhengen mellom kultur- og naturmiljø.

6. Kompetanseoppbygging og utdanning

NMU vil understreke betydningen av kunnskap og kompetanse innen kulturminnevernet og støtter utvalgets vilje til økt innsats og mer helhetlig kompetanseoppbygging.

Utvalget bidrar til en viktig satsning når det foreslår å knytte de ulike kulturminneregistrene sammen, i det minste gjennom en felles dataportal. Registrene er et særdeles viktig planverktøy for utvikling av planer for framtidig vern, prioriteringer og økonomiske analyser. NMU savner imidlertid en nærmere redegjørelse for hvordan andre relevante registre kan knyttes til kulturminneregistrene eller hva et samarbeid mellom de ulike registrene innebærer. Vi tenker spesielt på museumsdatabasene, det nasjonale registeret over norske fotografer og fotosamlinger og universitetsmuseenes Museumsprosjekt.

NMU vil peke spesielt på databasene ved de naturhistoriske museene. Disse museene sitter på samlinger som er nøkkelen til studier av flora- og faunaendringer i Norge i løpet av de siste

200 år, og de er så å si alene om å ha faglig kompetanse på endringer i arts mangfoldet. Deres gode kontakter med amatør miljøene – viktige brikker i miljøovervåkingen – er også vesentlige.

NMU støtter utredningens tanker om skolen som aktiv deltaker og ressurs i kulturminnevernet. Museene har bred erfaring fra samarbeid med skolen, men mangler ressurser og kompetanse til for fullt å møte de lærings- og opplevelsesmål som finnes i skoleverkets læreplaner, og har for lite kunnskap om skolens organisering og arbeidsmetoder. I tillegg til egne samlinger trekker gjerne museene inn kulturminner og kulturmiljøer som finnes i lokalmiljøet, og utarbeider undervisningsopplegg der disse er inkludert. NMU har gjennom flere år drevet utviklingsarbeid og kompetansebygging på dette feltet, og har skaffet tilveie erfaringer og metoder som med fordel kan overføres til andre aktører innenfor kulturminnevernet. Det bør etableres et utvidet samarbeid mellom museene, skoleverket og kulturminneforvaltningen, og NMU bidrar gjerne til slikt samarbeid.

Det nasjonale tiltaket *Den kulturelle skolesekken* vil gjennom den vedtatte omfordelingen av tippemidlene bli tilført betydelige økonomiske ressurser de kommende år. Kulturarven har en sentral plass i de lokale og regionale "skolesekker" som er etablert i alle fylker. Fylkeskommunenes kulturetater er tillagt viktige oppgaver i utformingen av disse "skolesekkene". Kulturminnevernet bør ha en naturlig plass i disse tiltakene.

NMU er opptatt av å bidra til utvikling av ny kunnskap og kompetanse på områder innenfor kulturvernet som har mangler per i dag. NMU arbeider med å få etablert et utdanningstilbud innen museologi og et eget museumsforskningsprogram i Norges forskningsråd. I et framtidig samarbeid på arkiv-, bibliotek- og museumssektoren kan det være aktuelt å fremme et forskningsprogram på disse feltene. I tråd med disse satsningene støtter NMU forslaget om et eget forskningsprogram for kulturminne- og kulturmiljøforskning i regi av Norges forskningsråd.

NMU støtter utvalgets anbefaling om økte bevilgninger til kompetansebygging og utdanning innen konservering og bevaring (kap. 7.5) og vektleggingen av regionale tjenester på konservering. Dette har også bred politisk støtte, og i St.meld. 22 (1999-2000) *Kjelder til kunnskap og opplevelse* påpekes museenes behov for denne type kompetanse. Regionale konserveringsverksteder og håndverkssentra knyttet til større museer vil være viktige ressurser og samarbeidspartnere i kulturminnearbeidet lokalt og regionalt (kap. 11.5). NMU støtter synspunktet om en nasjonal deling av ansvar for utdanning mellom de ulike universitetene og eventuelt høyskolesektoren.

NMU ønsker å peke på utdannelsen Master of Science in Conservation ved Göteborgs universitet, Bebyggelsesantikvarisk program, som et eksempel på kompetansebygging innen kulturminnevernet.

NMU ønsker å framheve at utdanning og fellestjenester også bør dekke behovet på fotosiden innen papir- og fotokonservering, digitalisering, dokumentasjonsmetoder og formidling.

8. Kommuneprosjektet

Forslaget om å delegere ansvar og oppgaver på kulturminnefeltet til kommunene vil kreve ikke bare en økning i kommunenes økonomiske ressurser, men også en styrking av samarbeidet mellom ulike instanser. De større museene kan bidra med fagkompetanse og kunnskapsressurser, og samtidig være møteplass for lokale aktører. Et museum som innbyr til samfunnsdebatt og diskusjoner mellom frivillige, lokale myndigheter, private eiere, skoleverket, næringslivet m.fl. vil kunne bidra til økt engasjement og gi viktige bidrag til samfunnsutviklingen. Museumsreformen vil sette museene bedre i stand til å møte disse utfordringene.

Med hilsen

Harald Mehus

Fung. direktør

Randi Ertesvåg

Avdelingsleder

Kopi:

Kultur- og kirkedepartementet

Norges Museumsforbund